

В О В Е Д

поставеност, што образуваат и
класија и зависност, не само што
што и интересите на развитиот развој на
земја, туку доведуваат на разградување на
та и одржаната структура на оние земји. Оттука
функционирањето на меѓународните економски од-
носи врз логиката на едноставна доминација и зависност,
представува погодна почва и амбиент за експанзија на
транснационалните компании на развиените индустриски
земји, пред сè, САД и некои други. Транснационалниот мо-
дел на развој ги добива сите неопходни претпоставки за
пирење и задржување на позициите. Меѓународниот моне-
тарен систем во современи услови е пореметен. Тој не
озможува економски објективно валоризирање на стоко-
паричните текови и финансиски операции. Не одговара на
потребите и интересите на економски неразвиените земји,
на социјалистичките па дури и на некои капиталистички
земји. Постојните меѓународни односи со сите свои сег-
менти во досегашниот период имаат создадено прекумерни
диспропорции во поглед на нивото на економскиот развој
на разни географски подрачја од светот, а особено меѓу
развиениот и богат Север и сиромашниот Југ. Обликувани
во услови на доминација на капитализмот во економски
најсилните земји, не овозможуваат побрз развој на земји-
те што се наоѓаат на понизок степен на развиток. Очиглед-
но, функционирањето на постојните меѓународни економски
односи, врз логиката на институционалните решенија и

поставеност, што одразуваат и репродуцираат однос на доминација и зависност, не само што не ги преферира потребите и интересите на вкупниот развој на недоволно развиените земји, туку делуваат на разградување на економската и општествената структура на овие земји. Оттука и потребата за антиципирање на алтернативно решение кое ќе се заснова на праведна распределба на користите меѓу учесниците во меѓународната размена претставува се понагласена и неодложна. Неодложна од причини што диспропорциите што се создадени меѓу стопанството на РЗ и ЗВР, стануваат сериозна кочница и блокада за подинамичниот развој на светското стопанство. Покрај тоа, потребно е поради отстранување на апсурдноста во која стопанството на неразвиените подрачја во светот стануваат своевиден инструмент на економската политика на РЗ, со помош на кој, индустриските капиталистички земји, во голема мера, ги решаваат проблемите на врамнотежување на нивото на домашната побарувачка со повисокото ниво на понудата.¹⁾

Отстранувањето на ваквата неправда и нееднаквост во распределбата на користите од меѓусебната размена, меѓу развиените капиталистички земји и недоволно развиените, претставува почетна претпоставка за запирање на силниот притисок, од социјална и политичка природа што ќе биде наметнат од страна на ЗВР, како резултат на влијанието на порастот на населението, кое во следното сто-

¹⁾ Види: Д-р Тодор Тодоров, Меѓународни економски односи, скрипта, Прилеп, 1988 год., стр. 291.

летна во овие земји ќе претставува повеќе од 80% од светското население, од една страна, и од друга страна влијанието на новите технологии, кое поради недоволната моќ на апсорбирање во ЗВР, ќе предизвика големи поместувања и земји.²⁾

Антиципацијата на праведно прифатливо решение според кое ќе се концептираат меѓународните економски односи, значи и насочување на вкупната енергија, напори и труд кон општа заедничка благосостојба на светот во наредните столетија, а во исто време и отстранување на сите можни непредвидливи деструктивни феномени од социјална и политичка природа, што го одвлекува и забавува светскиот стопански и вкупен развој. Практично, во основа сета неправда и нерамноправност што ја репродуцираат постојните меѓународни економски односи е од економска и социјална природа. Оттаму "битката за нов економски поредок во светот произлегува и лежи во тенденцијата на земјите во развој да остварат вистинска и конечна економска и социјална еманципација после политичкото ликвидирање на колонијализмот".³⁾

Правото на уживање на одредено ниво на животен стандард примерен на човековото достоинство и правото на искористување на светските природни ресурси и благодети за задоволување на основните човечки потреби, претставуваат основни цивилизациски, а пред сè, хумани и морални

2) Види: Adam Schaff, Kamo vodi taj put?, Novi svijet, Globus, Zagreb, 1989 год. стр. 7 - 12.

3) Види: Д-р Тодор Тодоров, цит. дело, стр. 297.

вредности на современиот и перспективниот светски развој:

Тргувајќи од ваквите сознанија во 1974 година на VI специјално заседание на Генералното собрание на ООН беше усвоена Декларација и Акциона програма за воведување нов економски поредок во светот.⁴⁾ Со оглед на фактот на принципите што беа усвоени на Заседанието на ООН, а кои се однесуваа на новиот меѓународен економски поредок, во добар дел се преземени од Алжирската повелдба од 1973 година усвоена на Шестата конференција на неврзаните земји, може да се рече дека таа претставува историска победа на неврзаните земји.

Барањето за нов економски поредок во светот (вече постои нов-изменет, но неправеден меѓународен економски поредок) претставува прифатливо за сите стопанства во светот. Економската сметка зборува дека доколку се повлечат земјите во развој во нивниот стопански развој, ќе се создаде можност за потенцијално ширење на пазарите на земјите во развој и зголемување на куповната моќ на овие земји што отвара можност за зголемена побарувачка за преработените производи од РЗ. Според одредени податоци, производството на преработени производи во развиените земји со пазарно стопанство, наменето за извоз во ЗВР, до 2000 година ќе порасне на 6% од вкупното производство спрема 3% во 1972 година. Поради споредување РЗ во 1972 година меѓу себе размикувале 11% од вкупното свое производство

⁴⁾ Декларацијата и планот на акција прифатени на VI вонредно заседание се донесени со Резолуцијата 3202-S-VI од 1.V 1974 год.

на преработени индустриски производи⁵⁾

На подрачјето на финансиите новиот меѓународен економски поредок треба да осигура финансиски суверенитет, преку денационализација на интернационалната валута и воведување на праведна трговија на основа на размена на вистински вредности. Замислата таа функција да ја обезбедуваат специјалните права на влечење (SDR) во облик каков што денес тие постојат не ги задоволуваат горните услови. Теоретските размислувања водат кон тоа да се пронајде нов темел на меѓународната размена, и тоа било во вид на неутрални меѓународни резерви (со тоа се создава можност за избегнување на негативното влијание од спекулативното со девизите) или во вид на регионални банки кои би делувале на меѓународно ниво или би воделе меѓународна трговија по принципот на непарична размена, или со воведување девизен режим кој би се одредувал на основа трговците на прехрана на еден возрасен човек во текот на одреден временски период во секоја земја.

Промени се неопходни во бројни сегменти од претстојните институционални решенија на меѓународните економски односи. Од животна важност за праведната распределба на користа од размената за економски неразвиените земји претставува проблемот на сировините.

Овој проблем од аспект на влијанието на ЗВР на меѓународните правила на игра на размена на сировини

⁵⁾ Les dimensions des aménagements de structures à apporter à la production et au commerce mondiaux d'articles manufacturés pour atteindre l'objectif de Lima, UNCTAD, документ, бр. 185, Supp.1, 1976.

е исеен комплексен и речиси нерешлив. Тоа е поради фак-
 тоа што, од една умерена **проценка** произлегува, денес
 во радите на наднационалните компании се наоѓаат 2/3 од
 вредноста на извозот на храна, пијалок и метали од ЗВР.
 И не само тоа: Инфраструктурата на трговијата (транспор-
 тот, складиштата, осигурувањето итн.) уште повеќе е кон-
 центрирана во РЗ. При една ваква состојба мошне скромни
 се влијанијата и ефектите од тие влијанија на ЗВР. Затоа
 решението е во Интегралниот програм за сировини, со кој
 се обединува стабилизацијата на цените, пласманот и про-
 изводството, сето тоа, се разбира, со помош на заеднич-
 ниот фонд. За жал, од покренувањето на барањето за вос-
 поставување нов меѓународен економски поредок до денес,
 измина повеќе од деценија и половина, многу нешто се из-
 мени во меѓународните економски односи во однос на нив-
 ниот поранешен состав, но сега тоа е на штета на очеку-
 вањата на ЗВР. Како одговор на барањата за НМЕП РЗ се
 определија за нова меѓународна стратегија: протекциони-
 зам,⁶⁾ регулирана трговија и диференцијација. Очигледно
 реалноста оди во спротивен правец од содржината која се
 бара да ја има НМЕП. Значи меѓу практиката и барањата за
 НМЕП постои дисонација. Видлива е неспремноста на развие-
 ните индустриски земји од капиталистичкиот свет да се на-

⁶⁾ Напротив формалното залагање за помалку регулирана трговија и против протек-
 ционистичките ограничувања на меѓународната трговија, РЗ, во практичното делува-
 ње покажуваат дека тие самите применуваат рестриктивни мерки на ограничување на
 меѓународната трговија особено за увозот на стоки од ЗВР. Така, на пример, "само
 во 1987 година, РЗ применија близу 100 нови рестриктивни трговски мерки кои "за-
 фатија" близу четвртина од увозот на стоки од неразвиениот "Југ" (Види: д-р Тодор
 Тодоров, Современите движења во светското стопанство, Трета програма на Радио
 Скопје, бр. 37, 1989 година, стр. 85).

тврди привилегиранот статус во постојната меѓународна поделба на трудот, што им го овозможува институционалниот состав на меѓународните економски односи.

НМЕП претпоставува целовитост на начела, шеми и правила на економско однесување,⁷⁾ за чија реализација неопходно е дефинирање на неговата материјална основа. Со оглед на комплексноста на оваа проблематика и фактот што остварувањето на НМЕП подразбира создавање на претходни материјални претпоставки и потреба од нивно реализирање, овој процес е од долгорочна природа. Поради тоа важно е доследност и истрајност во обликувањето на редицата. Меѓутоа, неодминлив е фактот што колку што одминува времето се повеќе прашањето на НМЕП се истиснува од дневниот ред на Меѓународните договарања и преговарања. Интензитетот на нагласувањето на потребата од нов економски поредок во светот опадна. Објаснувањето без сомнение е во неприфаќањето и одбивањето на РЗ. Тие себично се борат да ги задржат стекнатите позиции во меѓународната поделба на трудот и меѓународните економски односи.

Нивната себичност се огледа и во рамнодушността спрема бедата и сиромаштијата во т.н. "Трет свет", каде поради баналното решение на недоволна помош од РЗ, годишно умираат повеќе од три милиони деца од причини што не примаат вакцина, која инаку чини половина долар.⁸⁾

⁷⁾ Види: Јанез Становник, Меѓународни привредни систем, изд. Комунист, Београд, 1983 година, стр. 417

⁸⁾ Изјава на Džems Grant, директор на УНИЦЕФ, Борба, 23.12.1988 година, стр. 9.

Изразената себичност на РЗ не се забележува само на овој пункт, таа е присутна и во делот на помошта во рамките на стратегијата на ОН за развој на ЗВР како објект на ова прифатено Меѓународната заедница. И не само тоа. Врзува се примерите на егоистичното изразување на разликите индустриски земји од капитализмот спрема ЗВР. Таму се често препознатливи во маневрите што ги прават во меѓународната трговија и финансии.

Впечаток е, дека наспроти еуфоричната најава и објавување, што се создаде со усвојувањето на резолуцијата за НМЕП во 1974 година, од страна на ЗВР, за брзото и тврдо, преку ноќ, создавање на НМЕП, практиката, наметна друга вистина. Стана сосема јасно дека сето тоа што се градело со векови невозможно е брзо напуштање. Сменетите позиции РЗ не ги напуштаат. Созреа сознанието за потребата од реален пристап во проценувањето и остварувањето на НМЕП. Ваквиот пристап особено е прифатен и на деветтата конференција на неврзаните на која дојде до целосна согласност околу потребата од прагматичност и конкретност. Притоа мора да се сфати дека остварувањето на НМЕП е процес од подолгорочен карактер, поради што бара постапност и широка соработка.⁹⁾

Во тој процес на обликување на НМЕП значајни акции оствари УНКТАД, при што наметна четири правила и декларации со помош на кои се настојува ограничување на слободата на акцијата на ТНК, на трансфер на технологија

⁹⁾ Види: Проф.д-р Миодраг Трајковиќ, Економски реализам и позив на дијалог, Меѓународна политика, Београд, бр. 947, од 16.09.1989 година, стр. 5-7.